

Is overdracht van auteursrechten wel of niet nodig?

In discussie met:

H.A. Pabbruwe

Wolters Kluwer

A.J. Boelen

TU Delft

J.K.M. Gevers

UvA

In *Informatie Professional* nr. 5 presenteerde Wilma Mossink de resultaten van een studie voor IWI over het auteursrecht op wetenschappelijke publicaties. Een hot item, zo is inmiddels gebleken uit de soms erg verhitte discussies op de diverse symposia en vergaderingen over 'elektronisch uitgeven binnen universiteiten' en 'steeds duurder wordende abonnementen op wetenschappelijke tijdschriften'. De redactie benaderde vertegenwoordigers van uitgevers, wetenschappers en colleges van bestuur om, aan de hand van enkele prikkelende stellingen, hun visie op dit onderwerp te geven. Hoe denken zij over het idee de auteursrechten aan de universiteit over te dragen en de effecten daarvan?

Stelling 1: Het maakt voor een wetenschapper niet uit aan wie hij zijn auteursrechten overdraagt, de universiteit of uitgever, indien de universiteit zorg draagt voor plaatsing in het tijdschrift van zijn keuze.

 Pabbruwe: Uiteraard bepaalt de auteur in eerste en 'het recht' in laatste instantie of en zo ja, aan wie en in hoeverre de auteursrechten worden overgedragen. Uitgevers hebben hoe dan ook voldoende stevige rechten of licenties nodig om exploitatierisico's te kunnen dragen en naleving van verplichtingen te kunnen verzekeren.

Aan plaatsing in een tijdschrift gaat veelal een geanonimiseerde/geobjectieveerde beoordeling door vakgenoten vooraf. Eventueel overleg zal rechtstreeks tussen uitgever/redactie en auteur moeten kunnen plaatsvinden.

den. De universiteit zal daarbij alleen een administratieve rol kunnen spelen. Bij tijdschriftartikelen en zeker ook bij andere publicaties gaat het vooral om de inhoudelijke kwaliteit, de autoriteit van de auteur en in mindere mate om de reputatie van de universiteit. Vooral bij publicaties die bijgewerkt en vervolgd worden, zal de relatie auteur en uitgave in beginsel blijvend zijn en niet die tussen universiteit en uitgave. Het hangt dus af van het type publicatie en de praktijk of een wetenschapper zijn actieve rol in het contact met uitgevers door een ander kan laten waarnemen.

 Boelen: Het maakt voor een wetenschapper niets uit aan wie zijn auteursrechten worden overgedragen zolang tegenover die overdracht geen feitelijke vergoeding staat. De meeste publicatiemediën voor wetenschappers gedragen zich alsof ze de wetenschapper een gunst verlenen door te publiceren. Door de druk op de wetenschapper om te publiceren (vooral vanuit zijn werkgever, de universiteit) zal de wetenschapper

veelal akkoord moeten gaan met de om niet overdracht of zelfs tegen betaling (door de wetenschapper, niet aan de wetenschapper) overdracht van zijn auteursrechten. Ik ben van mening dat het niet zozeer een kwestie is van wel of niet overdragen van auteursrechten maar veeleer van belangenbehartiging, als belangrijke taak van de werkgever, voor de wetenschapper. Overdracht van auteursrecht is daarbij niet nodig. Door overdracht van het gebruiksrecht of een licentie voor publicatie of gebruik kan de universiteit al beschikken over de resultaten van het in essentie in het kader van het werknemerschap geproduceerde onderzoek. De werkgever zal een vuist moeten maken naar de commerciële uitgevers en deze onder druk zetten om redelijke vergoedingen te gaan betalen voor te publiceren artikelen. Als de uitgever niet wenst te betalen publiceert de universiteit het materiaal zelf. Alleen in de aanloopperiode zal dit problemen geven vanwege vermeende status van tijdschriften. Bij een ruwe beschouwing van de door onderzoekers meest gewaardeerde tijdschriften (eigen observatie bij enkele collega onderzoekers) valt echter al op dat deze niet door commerciële uitgevers worden uitgegeven maar door onder meer de 'learned societies'. Lokale universitaire uitgevers kunnen een veel grotere rol gaan spelen in de wetenschappelijke communicatie.

 Gevers: Het zou voor een wetenschapper wel degelijk uit moeten maken aan wie hij zijn auteursrechten overdraagt. De universiteit is zijn professionele organisatie en wanneer deze het auteursrecht bezit, staat de wetenschapper naar twee kanten sterker: naar de werkgever voor differentiële arbeidsvoorwaarden, en naar de uitgever als collectief in plaats van individu. Materieel en inhoudelijk hoort de universiteit de beste zaakwaarnemer van de wetenschapper te zijn.

Stelling II: Het overdragen van (elektronische) auteursrechten aan de universiteit tast de academische vrijheid aan.

 Pabbruwe: Wanneer in voldoende mate aan de wensen van auteurs kan worden tegemoetgekomen, lijkt overdracht van de exploitatieve auteursrechten op publicaties geen inbreuk op de academische vrijheid te hoeven maken. Of dat naar *het gevoel en de beleving* van betrokkenen ook zo is, zou wel eens minstens even belangrijk kunnen zijn.

 Boelen: Academische vrijheid heeft niet zozeer te maken met de vrijheid om te publiceren maar meer met de vrijheid van keuze van onderzoeksonderwerp. Deze vrijheid is om hele andere redenen in het geding. Maatschappelijke processen neigen ernaar om de politiek invloed op onderzoekkeuze te laten hebben, dat is een echte bedreiging van academische vrijheid. De

universiteit als werkgever mag geacht worden de onderwerpvrijheid van de wetenschapper te respecteren. Dit respect geldt ook de voorkeur voor de publicatiemedia. De universiteit, als werkgever, heeft er alle belang bij om de onderzoekers, haar werknemers, alle ruimte te geven om te publiceren in de voor hun vakgebied relevante media. Ik denk dat een overdracht van auteursrechten op de universiteit geen invloed heeft op de academische vrijheid. Het is niet in het belang van de universiteit om publicaties - mits uiteraard niet bezwarend voor de universiteit - tegen te houden.

 Gevers: Overdracht van auteursrecht aan de universiteit (als het daar al niet ligt!) tast uiteraard de academische vrijheid niet aan. Wetenschapper en universiteit hebben elkaar nodig voor het instandhouden van die vrijheid. De wetenschapper door zijn onafhankelijke, waarheidzoekende ethos, de universiteit om dat te verdedigen en te beschermen. Academische vrijheid is in de moderne universiteit ondenkbaar als individueel goed, maar slechts realiseerbaar binnen universitaire groepen die met elkaar en met het universitaire geheel in interactie staan.

Stelling III: Door overdracht van auteursrechten aan de universiteit verkrijgt een universiteit een goede basis om te kunnen publiceren.

 Pabbruwe: Als een universiteit wil gaan publiceren en dat wil volhouden op enige schaal, zijn rechten nodig. In de huidige discussies rond 'self-publishing' in de breedste zin is echter niet altijd duidelijk welke doelen daarbij voor ogen staan. Wat onder andere opvalt is dat sterk vanuit het aanbod wordt geredeneerd, terwijl de in de vrije markt opererende uitgeverijen hun activiteiten vooral op klanten en lezers leren af te stemmen. Ook de economische voordelen van selfpublishing lijken niet zonder meer vast te staan.

 Boelen: Overdracht van auteursrecht is mijns inziens noch noodzakelijk noch wenselijk hiervoor. De universiteit zal voor het zelf uitgeven van wetenschappelijke artikelen gebruik maken van een min of meer zelfstandig opererend onderdeel dat het uitgeefproces organiseert. Alle publicatierechten hier neerleggen heeft geen enkel nut. De universiteit kan contractueel vastleggen dat het recht op gebruik en openbaarmaking van in het kader van het dienstverband verricht onderzoek - voor voltijd onderzoekers derhalve al hun onderzoek - van alle werknemers bij haar ligt. Vrijheid van onderzoekkeuze betekent geenszins dat de onderzoeker niet in opdracht van de universiteit zijn onderzoek verricht en publiceert over zijn onderzoek. Dit is wellicht niet expliciet maar wel impliciet neergelegd in de arbeidsovereenkomst van de wetenschappelijk me-

dewerker (inclusief de hoogleraren). Dit hoeft de wetenschapper er echter niet van te weerhouden ook andere wegen te bewandelen om het materiaal te publiceren. Hij mag daarbij echter alleen onder strikte voorwaarden zijn auteursrecht afstaan. Wellicht moet een constructie van eerste rechthebbende op het auteursrecht gelden. Als de universiteit afziet van het publicatierecht op een bepaald artikel mag de auteur zijn auteursrecht verkopen aan een uitgever. Als de universiteiten hierin samenwerken zal geen uitgever meer vol kunnen houden dat de overdracht van auteursrechten noodzakelijk is voor publicatie. De universitaire uitgever wordt een concurrent van de commerciële uitgever waardoor deze laatste zich - naar ik hoop - meer gaat richten op het verzamelen van relevante artikelen in overzichtswerken en stimuleren van gezamenlijke publicaties van wetenschappers op een bepaald thema of ontwikkelingen in een bepaalde tijdspanne. Het papieren tijdschrift als wetenschappelijk medium heeft over vijf of hooguit tien jaar afgedaan. De traagheid en starheid noopt onderzoekers uit te zien naar andere media. Wetenschappers maken al veel gebruik van bijvoorbeeld Internet om elkaar op de hoogte te houden en met elkaar in discussie te gaan. Als dit proces na verloop van tijd in een structureel jasje gegoten wordt, zijn papieren tijdschriften overbodig met uitzondering van enkele meer opiniërende of samenvattende uitgaven.

 Gevers: De universiteit zal in de regel het auteursrecht daadwerkelijk door de betrokken individuen of groepen op basis van contractrelaties laten uitoefenen. Het kan zijn dat deze daarbij de uitgeversrol gaan uitoefenen. Waarschijnlijker is echter dat uitgeverij en kwaliteitsbeoordeling nieuwe rollen krijgen en dat de universiteit daarmee netwerken vormt.

Stelling IV: Het overdragen van auteursrechten aan de universiteit voorkomt verdergaande afhankelijkheid van de uitgevers.

 Pabbruwe: Wanneer uitgevers hun vak goed uitoefenen zullen zij een geapprecieerde rol in de informatieketen kunnen blijven vervullen. Dat vereist de bereidheid hun dienstverlening voortdurend en nauwkeurig op de behoefte af te stemmen. De 'afhankelijkheid' die tussen spelers aldus ontstaat, is gebaseerd op waargemaakte kwaliteit en zal geen spanning geven.

De redactie van *Informatie Professional* geeft hiermee de aftrap voor een discussie over het auteursrecht op wetenschappelijke publicaties. Eenieder die daaraan een bijdrage wil leveren, kan deze zenden naar *Informatie Professional*, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam. Of via e-mail naar 100434.1340@compuserve.com.

 Boelen: Overdracht van auteursrechten is niet nodig mits alle universiteiten een lijn trekken en de overdracht aan uitgevers alleen toestaan als daar een redelijke vergoeding tegenover staat. De universiteit kan voor zijn werknemer de onderhandelingen voeren over de hoogte daarvan. Raamovereenkomsten van de universiteit met uitgevers kunnen dit proces versnellen.

 Gevers: Het is inderdaad de bedoeling de onafhankelijkheid van zowel de wetenschap en de universiteit, als van de individuele wetenschappers te verhogen. Dat zal op een nieuwe manier moeten, nu enerzijds wetenschap een veel meer collectief proces is geworden, en anderzijds technologische en commerciële ontwikkelingen drukken op een andere verdeling van macht en rollen.

Stelling V: Free flow of information is gediend bij overdracht van auteursrechten aan de universiteit.

 Pabbruwe: De free flow of information is gediend met een *optimale* distributie aan alle (potentieel) geïnteresseerde lezers; een goede balans tussen bewaking van kwaliteit, authenticiteit, onafhankelijkheid en integriteit, het zorgen voor opname in registers, indices, bibliografische bronnen en voor archivering enerzijds en een ook op termijn handhaafbaar evenwicht van kosten en opbrengsten anderzijds. Dit vraagt toewijding aan het vak en een open en constructieve dialoog tussen alle betrokkenen. Alleen als overdracht van auteursrechten een wezenlijke bijdrage aan een van deze aspecten levert, dient het de free flow of information.

 Boelen: Neen, de beste garantie voor vrije informatiestromen is het bij de auteur houden van de auteursrechten. Laat de auteur beslissen waar en wanneer hij wat publiceert. Daarbij zal bij het overdragen van het auteursrecht aan uitgevers juridische ondersteuning door de universiteit geen kwaad kunnen. Ik heb de indruk dat de meeste auteurs niet eens in de gaten hebben dat ze de feitelijke rechten om een bepaald artikel te kunnen publiceren in andere media kwijt zijn als ze een contract met een uitgever hebben gesloten. Diverse collegae weten ook niet het verschil tussen een licentie en een auteursrechtovereenkomst met een uitgever. De universiteit kan door zelf als uitgever op te treden, zonder overdracht van auteursrechten, laten zien dat er geen principiële reden is het auteursrecht af te staan.

 Gevers: Zeker!

Drs. H.A. Pabbruwe is directeur van Wolters Kluwer Nederland. Ir. A.J. Boelen, M.Sc.K.E is wetenschappelijk onderzoeker bij de TU Delft, faculteit der Bouwkunde. Drs. J.K.M. Gevers is voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam.